

Mesén innen, mesén túl

*Olvasóvá és könyvtárhasználóvá nevelés
a mesék világán keresztül első osztályban**

NYIRŐ GIZELLA

nyiro.gizella@gmail.com

PTE Deák Ferenc Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola

Bevezető

Könyvtárostanárként évek óta mesefoglalkozások tucatjait tartom alsós gyerekeknek, mert egyre több azoknak a gyerekeknek a száma, akik a mesék csodás világának megismerése nélkül kezdik meg iskolás éveiket. A bennük felgyülemelő félelem, szorongás, agresszió, vagy éppen a bezárkózás, a túlzottan magas szülői elvárások következtében kitörő sírógörcsök, önértékelési problémák enyhítésére jól bevált lehetőség és módszer a mesehallgatás, dramatizálás, bábozás, rajzolás, kreatív tevékenységek végzése a kötetlen beszélgetés mellett.

Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogy lehet ezeket a mesefoglalkozásokat a NAT szellemében beilleszteni a magyar nyelv és irodalom, ének-zene, rajz, technika és természetismeret tantárgyak tananyagrendszerébe úgy, hogy annak szerves része, tartalmi kiegészítője legyen. Közben nemcsak könyvtárhasználati ismeretek sorát tanulja meg játékosan a gyermek, hanem komoly szókinccs gyarapodás is megfigyelhető náluk, szóbeli-írásbeli-rajzos önkifejező képességük is sokat fejlődik. De a meséken keresztül megélik a megnyugvás érzését, a félelmek kezelését, a problémák sokféle megoldását és a személyiség teljes fejlődését. Fejlődik kézügyességük, képi látásuk, kreativitásuk. A meséken felnövő gyermekek fantáziavilága gazdagabb, változatosabb, kreatívabb, mint akik mindebből kevéssé, vagy egyáltalán nem részesültek!

A NAT kiemelt fejlesztési feladatai közül „A tanulás tanítása” címűben jelenik meg először az iskolai könyvtár, kiemelve a hatékony tanulás módszereinek és technikáinak elsajátítását, az önművelés igényének kialakítását, a könyvtári és más információforrások használatát. Ezekhez az alapkészségek kialakítása, a tanulói kulcskompetenciák folyamatos, komplex fejlesztése szükséges, melyekhez az iskolai könyvtár remek helyszín, állománya pedig a cél érdekében hatékonyan felhasználható eszköz. A könyvtári órák során az értő olvasás, az írásbeli és szóbeli kifejezőképesség, a számfogalom fejlesztése mellett bonyolult gondolkodási műveletek használata, módszerek, eljárások kiépítése, a csoport-

---

* Jelen tanulmány megjelenik A fény éve nem fényévre: Hagyományok és újítások a köznevelésben és a gyakorlati képzésben – Vezető pedagógusok és szakmódszertanok országos módszertani konferenciájának konferenciakötetben 2015. október 9–10.

tos tanulás módszereinek elsajátítása, a kooperatív munka technikájának gyakorlása előkészíti az önművelés, az egész életen át tartó tanulás igényét és technikáját.

A tanulás fontos színtere, eszköze az iskola könyvtára és informatikai bázisa. A hagyományos tantermi oktatást kiegészítik a könyvtári órák speciális módszerei, eszközei. Ezek az órákon sokféle információforrás gyors elérésére van lehetőség. A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen. Az önálló ismeretszerzés érdekében a tanulóknak el kell sajátítaniuk a könyvtári ismeretszerzés technikáját, módszereit mind a nyomtatott dokumentumok, mind az elektronikus dokumentumok használata révén. Ismerniük kell a könyvtári keresés módját, a keresés eszközeit, a főbb dokumentumfajtákat, valamint azok tanulásban betöltött szerepét, információs értékét. El kell sajátítaniuk az adatgyűjtés, témafeldolgozás, forrásfelhasználás technikáját, az interneten való keresés stratégiáját.

A mi helyi tantervünkben a könyvtárismereti és könyvtárhasználati órák helye, száma, értéke a NAT elvárásai és kiemelt elvei alapján van jelen. Az, hogy ezeknek az óráknak szinte valamennyi tantárgyat és műveltségi területet át kell szőnie, jól megmutatja, hogy *a könyvtári ismeretek oktatása összetartó feladat*. Ezek megvalósulhatnak teljes egészében a könyvtárostánár által tartott könyvtári órák keretében éppen úgy, mint a szakóra egy adott részébe illesztve, melyet a szaktanár és a könyvtárostánár közösen vezet, irányít.

Iskolánk Könyvtárpedagógiai Programja (KPP) részletesen tartalmazza a könyvtárban tartott, a könyvtárba szervezett programok, projektek, foglalkozások, szakkörök és könyvtári órák sorát, melyek közül a 6–18 éves diákjaink válogathatnak. A KPP Nevelési terv részében a tehetséggondozás a kiemelt feladat, melynek három fő fejlesztési területe van. Az író–olvasóvá nevelés, a művészeti nevelés és a könyvtárhasználatra nevelés. Az oktatási vonatkozások között a könyvtárismereti és könyvtárhasználati órák helye, tartalma, óraszámai vannak feltüntetve, míg a tanórán kívüli tevékenységek között a különféle délutáni programok, szakkörök. Így ez a most bemutatásra kerülő mesefoglalkozás mind három területtel szoros kapcsolatban van. Míg korábban az író–olvasóvá nevelés programjai között szerepelt sok mesefoglalkozás, de természetesen könyvtárhasználati óráknak is gyakran volt kiinduló mozzanata a mese, vagy konkrétan egy-egy mese, és a délutáni kötetlen foglalkozások között is nagy érdeklődés kísérte a mesés délutánokat a tanórán kívüli tevékenységek között. Ezek tapasztalatai, jól bevált ötletei, feladatai, módszerei lettek beillesztve a 2014/15-ös tanév meseóráiba.

A mesék világa

„A mese az az ábécékönyv, amelyből a gyermek megtanul saját lelkében olvasni.”

Bruno Bettelheim

A gyermekek számára fontos a mese, csak nem mindegy, hogy milyen formában kapja meg. Nyugodt, bensőséges hangulatot teremtve felolvasunk nekik, vagy leültetjük a TV elé őket, és egyedül nézik a mesefilmet, közben pedig nincs senki, akihez fordulhatnának a kérdéseikkel. Nálunk az iskolai könyvtárban van egy meseszőnyeg, amit csak a mesefoglalkozásokon terítünk le, cipővel nem megyünk rá, és aki kényelmesen elhelyezkedik rajta, az már is belép a mesék kapuján. És van egy mesefotel is, amibe mindig az ül, aki éppen mesél. A gyerekekkel közösen alakítottuk ki a szabályokat és a szokásokat is, melyek átöröklődnek egyik évfolyamról a másikra.

A gyerekek számára a korai olvasmányélmények tartalma és formája rendkívül fontos, ezért nagyon komoly válogatás, értelmezés előzi meg egy-egy foglalkozás meséjének a kiválasztását.

Meseválasztásnál figyelni kell arra, hogy milyen fajta mese ajánlott adott korban a gyermek fejlődése szempontjából. Fontos számára, hogy a meséket, történeteket, amiket hall, be tudja építeni kis fantáziavilágába, ez ugyanis hozzásegíti érzelmgazdagsága fejlődéséhez, növeléséhez. A meséken keresztül megéli a megnyugvás érzését, hogy a jó elnyeri jutalmát, a valóságérzet folyamatos alakulását, a mesei elemek és a valóság elkülönülését, a félelmek kezelését, a személyiség teljes fejlődését. A félelem, a szorongás, az agresszió, a bezárkózás, a túlzottan magas szülői elvárások következtében kitörő sírógörccsök, az önértékelési problémák kezelésének remek eszköze és módszere a meseolvasás/mesehallgatás, a bábozás, a dramatizálás és a rajzolás, festés.

Azok a gyermekek, akiknek sokszor olvastak otthon, hamar megértik, hogy a nyomtatott szöveg jelentést hordoz, és talán könnyebben tanulnak meg olvasni, amikor iskolába kerülnek.

A meséken felnövő gyermekek fantáziavilága gazdagabb, változatosabb, kreatívabb, mint akik mindebből kevéssé, vagy egyáltalán nem részesültek. Egyértelmű bizonyítékai ennek az órai munkáik.

A mesefoglalkozások menete

Az I. félév elején még nem illeszkedtek be teljesen az új iskolai közegbe, mások a társak, a felnőttek, az elvárások és a követelmények mind a szülők, mind a tanítók részéről, mint az óvodában voltak. Még nem tudnak írni, olvasni, így a könyvtárostánár meseolvasása, vagy emlékezetből történő mesélése adja az alapot, ő magyaráz meg számukra idegen kifejezéseket, ő oldja a feszültséget, izgalmat a mese játékos feldolgozása során. Remek alkalom a könyvtár eszközjellegű használatának bemutatására, majd tudatosítására az, hogy minden órán bemutatjuk a gyermekeknek azokat a dokumentumokat, amelyeket használtuk a felkészülés vagy az óra során. Így játszva tanulják meg a könyvek legfontosabb adatait (szerző, cím, kiadás helye, kiadó neve, kiadás éve), azok hiteles helyét (címlap, címlapverző, kolofon), illetve, hogy melyik mire használható (gyermeklexikon, értelmező kéziszótár, szinonimaszótár, atlasz, szólások és közmondások, talalós kérdések gyűjteménye...).

Ugyanígy a CD-k, DVD-k, illetve az internetről megnyitott képek, zeneművek, mesék esetében is.

A II. félévben már írnak, olvasnak, de még mindig igénylik, hogy a felnőtt olvasson, meséljen nekik. Viszont már kapnak apró feladatokat, melyek megoldásához könyveket kell használniuk, amelyekben meg kell találniuk a releváns információt, értelmezni, a lényegyet kiemelni és egyetlen értelmes mondatban újra fogalmazni. Ezek lehetnek egyénileg, párban vagy kiscsoportban megoldandó feladatok, és természetesen a csoport és benne az egyének fejlettsége és fejlődése határozza meg, ki mikor milyen kap. Sokszor az egyénileg vagy párban, kiscsoportban elvégzett feladatok épülnek össze egy kerek, egész óravégi munkadarabbá.

Év vége felé már néha az internetet is kell használniuk, természetesen segítséggel. Főleg képeket keresnek, vagy mesezenét az óra témájához.

Tantárgyakba illesztés

Magyar nyelv és irodalom

A magyarórai mesefoglalkozás egyik célja, hogy megismertessük a gyerekekkel a könyvtár világát, szolgáltatásait, és ez által könyvtárhasználóvá neveljük őket. A könyvtár látogatása és majd később a könyvek kölcsönzése legyen természetes tevékenység a számukra, az életük része.

A kiválasztott mese mindig illeszkedik ahhoz a témakörhöz, amivel órán éppen foglalkoznak, de a hivatalosan használt tankönyvben nem szerepel. Mi másképpen dolgozzuk fel és másképpen foglalkozunk vele, mint olvasásórán, hiszen más a célja ezeknek az óráknak. Bábozunk, eldramatizáljuk, átírjuk, és sokat rajzolunk.

Később az anyaggyűjtés és annak újszerű, kreatív elrendezése, a kézikönyvek használata tanári irányítással, csoportosan és önállóan természetes lesz számukra. Rövidebb beszámolók írása, illetve hosszabb felkészülést igénylő feladatok elkészítése nem fog gondot okozni ezeknek a gyerekeknek, mert kis korban, játékosan, és ami még nagyon fontos, hogy heti rendszerességgel tartott órákon került elsajátításra.

Különbféle dokumentumtípusokat ismernek meg és használnak. Az információk célszerű gyűjtésének, szelekciójának, rendszerezésének, kritikájának és felhasználásának gyakorlása rendszeresen és folyamatosan történik, természetesen az életkori sajátosságaik és értelmi szintjük figyelembevételével. És kiegészül mindez egyéb területeken folytatott információgyűjtéssel: bábszínház, kézműves szakkör, múzeum.

Ének-zene

Meséhez, meseszereplőkhez kapcsolódó dalok gyűjtése, éneklése, ritmushangszerekkel történő kísérése, eljátszása, illetve az alkotó munka közbeni zenehallgatás képezi ezeknek az óráknak a fő tevékenységeit a mesehallgatás mellett. Évekkel később már zeneszerzők, előadóművészek életével, zenei korszakokhoz tartozó társzművészeti kapcsolódások keresésével, információk önálló gyűjtésével bővülnek a könyvtárhasználati ének-órák.

Rajz

Meseszereplők, mesejelenetek megrajzolása, bábkészítése, a mese dramatikus eljátszásához kellékek készítése. Varázsszák, varázssapka rajzolása. Hangok, illatok, tárgyak kapcsolata – kiegészítve az egyéni élmények elmesélésével.

Mesekönyvek illusztrátoraival ismerkedés, könyvborító tervezése ezeknek az óráknak az anyaga. Mindez varázslatos mesék közé rejtve.

Technika

Ez az az óra, ahol már elengedhetetlen a csoport olyan szintű fejlettsége, hogy önállóan, párban és kiscsoportokban is tudjanak együtt dolgozni, kis darabjait elkészíteni a nagy közös munkadarabnak. Mert, amikor készen vannak ezekkel, akkor már együtt illesztik össze és készítik el végleges formájára a mesékből ismert álomszép várat, tornyokkal, bástyával, felvonóhíddal... vagy a hatalmas tűzokádó sárkányt, vagy a vasorrú bábát.

Természetismeret

A természetismeret tananyagban szereplő állatok, növények a mesékben, mondákban, legendákban is előfordulnak, csak emberi vagy emberfeletti csodás tulajdonságokkal. Hogy az ismereteik természettudományos alapokon nyugodjanak, nagy hangsúlyt kap ezeken az órákon az ismeretterjesztő könyvekből, határozókból a megismerésük, internetes késkereséssel kiegészítve – ez a valóság! A mesén keresztül a csodás tulajdonságaik, a küzdelmeik, barát keresésük át- és megélése pedig a kisgyermek lelki és érzelmi fejlődésének az útja, hogy egészséges, kiegyensúlyozott és nyitott serdülővé majd felnőtté váljanak.

Összegzés

Iskolánkban a 2014/15-ös tanév volt az első, amikor órarendbe bekerült első osztályban heti két órában a könyvtári mesefoglalkozás. Informatikus könyvtáros hallgatóim, önkéntes könyvtárostanárr kolléganőm, Kutnyánszky Nikoletta segítettek munkámat jó ötletekkel, a mesék kiválasztásával és az órák megtartásával.

A könyvtárba szoktatásuk tökéletesre sikerült, hiszen az órarendi találkozókön kívül is a könyvtárlátogatói lettek. Jöttek olvasgatni, kölcsönözni, segíteni. Szépen elsajátították a könyvtári szaknyelv elemeit (elsőben ez még nem követelmény), melyeket pontosan és tudatosan használnak. Szókincsük hatalmas fejlődésen ment át, a mesék, mondák, legendák egyedi, sajátos nyelvezetét értik és mesemondásukban előszeretettel használják. Rengeteg játékot, gyermekjátékdalt, népdalt tanultak. A közös éneklés és játék maradandó élményt adott nekik ahhoz, hogy a későbbiek során is merjenek és szeressenek énekelni, önfeledten együtt játszani. Kézügyességük, rajzos önkifejezésük koruknál sokkal színesebb, érdekesebb, bátrabb. Előadásom prezentációjában erre példák sorát mutatom majd meg.

Az alcímben az **Olvasóvá és könyvtárhasználóvá nevelés szerepel a mesék világán keresztül**, de ami az igazi nagy tanulságot ennek a kísérleti egy évnek a végén leszűrtem, az ezeknek az első osztályosoknak a jellemfejlődésében, a problémák, a konfliktusok kezelésében, az egymáshoz való viszonyaikban megmutatkozó változás volt. A másik elfogadása, segítése, vizsgálatása mellett a finoman, segítő szándékkal megfogalmazott kritika kimondása is mindennapjaik része lett. Remélem, hogy ez a mesés utazás segíti őket a „belső csodagyermek” (Kádár 2014) megőrzésében. Olyanok maradnak, akik tudnak hinni a csodás véletlenekben, akik nem félnek az ismeretlentől, a kalandtól, a nehézségektől, akik vidáman és humorral néznek az élet apró meglepetései felé, akik az életük nehéz pillanatain is egészséges lélekkel tudnak túlemelkedni. Akik tudnak és akarnak küzdeni, keményen dolgozni, de ha szükséges, akkor önfeledten lazítani, feltöltődni a pihenés ideje alatt.

Öröm volt velük dolgozni!

„A mese olyan történet, amelyben mindenért meg kell dolgozni, semmi sem magától szép és jó, semmi sem magától működik rendben. A hős épp azért jár be egy utat, hogy széppé, jóvá, működővé tegye maga körül mindazt, ami rút, rossz vagy működésképtelen.” (Boldizsár Ildikó)

IRODALOM

Bettelheim, Bruno 2013: *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Budapest: Corvina.

Boldizsár Ildikó 2010: *Meseterápia*. Budapest: Magvető.

Kádár Annamária 2014: *Mesepszichológia 2*. Budapest: Kulcslyuk.

Nemzeti Alaptanterv 2012

[http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf – 2015.10.06.]

PTE Deák Ferenc Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola Könyvtárpedagógiai Programja 2012.